

حقوق سرمایه‌گذاری خارجی
در پرتو
قانون و قراردادهای سرمایه‌گذاری

دکتر علی حاتمی
اسماعیل کریمیان

www.ketab.ir

بسم الله الرحمن الرحيم
هست کلید در گنج حکیم

www.ketab.ir

سرشناسه	:	حاتمی، علی، ۱۳۵۱-
عنوان و نام پدیدآور	:	حقوق سرمایه‌گذاری خارجی در پرتو قانون و قراردادهای سرمایه‌گذاری / نویسندگان علی حاتمی، اسماعیل کریمیان.
مشخصات نشر	:	تهران: تیسرا، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	:	۱۱۷۵ ص؛ جدول، نمودار؛ ۲۷/۵×۲۱/۵.
فروست	:	حقوق تجارت بین‌الملل؛ ۱۵ دانشگاهی؛
شابک	:	۷۹۰۰۰۰ ریال، 978-600-7212-36-3
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیا
موضوع	:	سرمایه‌گذاری خارجی - ایران.
موضوع	:	سرمایه‌گذاری خارجی - قوانین و مقررات - ایران.
شناسه افزوده	:	کریمیان، اسماعیل، ۱۳۶۴-
رده‌بندی کنگره	:	۱۳۹۳ ح ۲ / ۵۷۲۰ / ۲ / ۱۳ HG
رده‌بندی دیویی	:	۳۳۲/۶۷۳۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۴۲۱۰۵۰

حقوق سرمایه‌گذاری خارجی در پرتو قانون و قرار داد های سرمایه‌گذاری

نویسندگان: دکتر علی حاتمی، اسماعیل کریمیان

چاپ یکم: بهار ۱۳۹۳

شماره نشر: ۱۰۸

ویراستار: شهین خاصی، صفحه‌آرایی: فاطمه حامدی یکتا، سپیده امری

لیتوگرافی: کارا، چاپ و صحافی: فرانگر ناظر فنی چاپ: مصطفی شریفی

تعداد: ۲۰۰۰ نسخه قیمت ۷۹۰۰۰ تومان شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۱۲-۳۶-۳

حق چاپ و نشر برای مؤلفان محفوظ است.

هرگونه کپی برداری، انتشار در فضای مجازی و تهیه جزوه از این کتاب، غیرقانونی است و متخلف تحت مجازات کیفری قرار خواهد گرفت.

• انتشارات تيسا

تهران، بهارستان، خیابان ظهیرالاسلام، دیلمان، شماره ۶، واحد ۳.

تلفن: ۳۳۹۹۹۴۲۳، ۳۳۹۹۲۴۷۰ www.teesa.ir itesa@mail.com

• دفتر حقوقی بین‌المللی دکتر علی حاتمی و همکاران

تهران، دروس، خیابان یارمحمدی، کوچه قو، روبه‌روی سفارت آرژانتین، (کوچه فواد)، پلاک ۱، واحد ۳۰۴.

تلفن: ۲۲۵۵۳۴۳۰، فکس: ۲۲۷۶۶۹۸۶ www.hatamilawfirm.com ahlawoffice@yahoo.com

فهرست

دفتر اول: قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی در نظم حقوقی کنونی	۱۹
دفتر دوم: قراردادهای جوینت‌ونچر	۳۸۳
دفتر سوم: قراردادهای نفتی	۵۹۵
دفتر چهارم: قراردادهای ساخت، بهره‌برداری و انتقال «بی.اوتی.»	۱۰۱۹

www.ketab.ir

بسم الله الرحمن الرحيم

امام علی (ع):

«مَنْ تَرَكَ قَوْلَ «لَا أَدْرِي» أَصِيبَتْ مَقَاتِلُهُ»

«آن که از گفتن «نمی‌دانم» روی گرداند به هلاکت و نابودی می‌رسد».

نهج البلاغه، حکمت ۸۵

حقوق سرمایه‌گذاری خارجی ازجمله شاخه‌های پدید آمده و جامع‌الابعاد حقوق بین‌الملل است که با وجود سابقه طولانی، نسبت به باقی شاخه‌های حقوق بین‌الملل، کمتر توسعه یافته است. این شاخه از حقوق، دربرگیرنده موضوع‌های متنوعی ازجمله قراردادهای سرمایه‌گذاری خارجی، عوامل سرمایه‌گذاری خارجی، تضمین سرمایه‌گذاری خارجی، تشریفات قانونی لازم برای تحقق سرمایه‌گذاری خارجی، قوانین ملی ناظر به سرمایه‌گذاری خارجی، معاهدات دوجانبه یا چندجانبه سرمایه‌گذاری خارجی، رویه داوری بین‌المللی و دکتین است.

در ایران، قدمت سرمایه‌گذاری خارجی به بیش از یک قرن پیش و دوران حکومت امتیازهای سنتی بازمی‌گردد؛ در این دوران اگرچه منافع ناشی از این قبیل سرمایه‌گذاری‌ها یک‌طرفه و صرفاً نفع‌بخش به سرمایه‌گذاران بود، ولی همین سیستم یک‌سویه امتیازی، تحول چشمگیری را در راستای شناسایی حق حاکمیت دولت‌ها بر منابع طبیعی خود به وسیله حقوق بین‌الملل، ایجاد کرد؛ نخستین گام دولت‌ها به منظور اعمال حق حاکمیت خود، تدوین مقرراتی بود که روابط دولت‌ها و سرمایه‌گذاران خارجی را در مسیر منافع دوجانبه تنظیم کند تا از سرمایه‌گذاری خارجی به عنوان ابزاری کارآمد و مؤثر در توسعه پایدار بهره‌مند شوند.

در ایران، پیش از تصویب قانونی خاص راجع به سرمایه‌گذاری خارجی، این امر بر مبنای به‌وسیله امتیازنامه‌ها و سپس قراردادهای سرمایه‌گذاری محقق می‌شد و نخستین امتیازی که دربردارنده اعطای امتیاز استخراج و بهره‌برداری از معادن ازجمله نفت (پترول) بود، امتیاز اعطایی به بارون جولپوس رویتر در تاریخ ۲۵ ژوئیه سال ۱۸۷۳ است؛ این روند تا پایان دوره قاجار و استقرار سیستم قراردادی به معنی دقیق کلمه، ادامه یافت.

اولین قانون سرمایه‌گذاری ایران، قانون «جلب و حمایت از سرمایه‌های خارجی» مصوب ۱۳۱۱/۷ است؛ این قانون که در ۷ ماده تنظیم شد، دربرگیرنده ضوابط و تشریفات کلی و عمومی راجع به سرمایه‌گذاری خارجی بود؛ پس از این قانون، موافقت‌نامه‌های دوجانبه سرمایه‌گذاری متعددی بین دولت ایران و سایر دول منعقد شد؛ تا اینکه در سال ۱۳۸۰، قانون «تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی» به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید؛ این قانون با وجود اینکه در مقایسه با قانون اول سرمایه‌گذاری، از جامعیت نسبتاً مطلوبی برخوردار است و به همراه آیین‌نامه اجرایی خود، تقریباً اغلب حوزه‌های سرمایه‌گذاری را در هفت فصل شامل تعاریف، شرایط عمومی پذیرش سرمایه خارجی، مراجع ذی‌صلاح، تضمین و انتقال سرمایه خارجی، مقررات پذیرش، ورود و خروج سرمایه خارجی، حل و فصل اختلافات و مقررات نهایی، در بر می‌گیرد، ولی از حیث کارکردی دارای ایرادات و خلأهای متعددی است که در جای‌جای دفتر اول کتاب، به آنها پرداخته شده است.

رویکرد عمده‌ای که از سرمایه‌گذاری خارجی در کشور رواج دارد با واقعیت‌های عملی آن، چندان همخوانی ندارد؛ با نگاهی

کاربردی و مبتنی بر تجربه می‌توان دریافت سرمایه‌گذاری خارجی، در قالب ترتیباتی که به مثابه روح در کالبد بی‌جان مقررات آن می‌دمند، عینیت می‌یابد و تا پیش از تحقق این امر، بحث بر سر این شاخه از حقوق صرفاً جنبه نظری به خود خواهد گرفت؛ به عبارت دیگر قوانین سرمایه‌گذاری و معاهدات دو یا چندجانبه ناظر به سرمایه‌گذاری، هنگامی جنبه عملی به خود می‌گیرند که در قالب قراردادهای سرمایه‌گذاری تجلی یابند و پیش از تحقق این امر صرفاً به عنوان ابزاری انتزاعی، کارکردی نظری خواهند داشت؛ رویه داور بین‌المللی و ایجاد مراکز داور که به حل و فصل اختلافات ناشی از قراردادهای سرمایه‌گذاری اختصاص دارند، مؤید همین امر است.

از نقطه نظر طرف سرمایه‌پذیر، تحقق سرمایه‌گذاری خارجی با رعایت الزامات متنوع آن اعم از قانونی، سیاسی و اقتصادی، به منظور دستیابی به توسعه پایدار امری اجتناب‌ناپذیر است؛ در مقابل، شرکت‌های معظم بین‌المللی به عنوان عاملان اصلی سرمایه‌گذاری خارجی، با سرمایه‌گذاری در کشورهای هدف، به دنبال گسترش حوزه نفوذ اقتصادی خود و سوداگری‌اند. به منظور برقراری توازن بین اهداف و منافع سرمایه‌گذاران خارجی و دولت‌های سرمایه‌پذیر، افزون بر قوانین ملی سرمایه‌گذاری، معاهدات دو یا چندجانبه سرمایه‌گذاری از یک سو و قراردادهای سرمایه‌گذاری از سوی دیگر، نقشی اساسی ایفا می‌کنند.

در بیان مزایای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در مفهوم صحیح آن که ماسعی در تبیین جایگاه آن داریم، همین بس که حسب تجربیات عینی، محور اصلی پیشرفت اقتصادی، رشد تولید، ایجاد اشتغال، کسب تکنولوژی، ارتقای کیفی مدیریت، توسعه بازاریابی و صادرات محسوب می‌شود و نقشی کلیدی در توسعه پایدار کشور سرمایه‌پذیر ایفا می‌کند.

اینکه تصور می‌شود سرمایه‌گذاری خارجی از جانب شرکت‌های چندملیتی عمدتاً در کشورهای در حال توسعه صورت می‌پذیرد، پنداری اشتباه بوده و در عمل، واقعیت امری است که شرکت‌های سرمایه‌گذار همواره در تصمیم‌های خود قراتر از این گونه تصورات عمل کرده و کشورهای توسعه‌یافته به دلیل ساختاری همواره بیشترین جذب و جلب سرمایه خارجی را در مقایسه با کشورهای در حال توسعه داشته‌اند. بر کسی پوشیده نیست که کشورهای در حال توسعه نیز برای تحقق بخشیدن به اهداف کلان اقتصادی و همین‌طور به منظور پوشش تنگناهای مالی و افزایش رشد اقتصادی خود نیاز به جلب سرمایه‌های خارجی دارند؛ بر این اساس سرمایه‌گذاری خارجی به منظور فائق آمدن بر معضلات اقتصادی، رونق اشتغال و انتقال تکنولوژی‌های نوین، بهره‌مندی از منابع و سرمایه‌های خارجی با ملاحظه جمیع جهات به عنوان مناسب‌ترین گزینه محسوب می‌شود.

با در نظر گرفتن موارد فوق‌الذکر، آنچه ضرورت دارد که مورد توجه جای می‌گیرد، زمینه‌سازی و ایجاد بسترهای لازم برای تحقق سرمایه‌گذاری خارجی است؛ امری که در بسیاری از کشورهای سرمایه‌پذیر از جمله ایران، بدان توجه اساسی نشده است؛ از جمله اینکه، سرمایه‌گذاری خارجی در معنی و مفهوم حقیقی خود، زمانی عینیت می‌یابد که سرمایه‌گذار برای فعالیت بخش خصوصی وجود داشته باشد؛ به دیگر سخن، یکی از عوامل اصلی موفقیت پروژه‌های سرمایه‌گذاری در سطح بین‌المللی، وجود بخش خصوصی پویا و کارآمد

در کشور سرمایه‌پذیر است؛ در سرمایه‌گذاری‌های خارجی، بخش خصوصی کشور سرمایه‌پذیر طبق مشارکت با شرکت‌های خارجی و اجرای پروژه‌های زیربنایی، اهداف دولت از سرمایه‌گذاری خارجی را تحقق می‌بخشد و گام از این مرحله و کسب تجربه‌ها و دانش لازم و ورود به سرمایه‌گذاری داخلی، بخش خصوصی، خود رأساً اقدام به سرمایه‌گذاری و مشارکت با بخش دولتی خواهد کرد؛ از این‌رو صرف جذب سرمایه‌های خارجی و عدم توجه به سایر الزامات پروژه‌های سرمایه‌گذاری، به انتقال تکنولوژی، دانش فنی و مدیریتی، ایجاد اشتغال، تقویت بخش خصوصی، رشد و توسعه اقتصادی منتهی نمی‌شود و حداکثر یکی از عناصر سرمایه‌گذاری خارجی یعنی تأمین منابع مالی لازم برای اجرای پروژه و در مرتبتی ضعیف‌تر استقراض خارجی را در بر می‌گیرد.

به نظر می‌رسد وجود بخش خصوصی توانمند در کشور سرمایه‌پذیر عامل محرکی مناسب و درخور برای تحقق سرمایه‌گذاری خارجی خواهد بود؛ وانگهی تقویت بخش خصوصی، خود نیازمند ایجاد بستر و ساختاری متناسب با اقتضای فعالیت این بخش و شرایط حاکم بر کشور سرمایه‌پذیر است.

بدین ترتیب، به نظر می‌رسد که ارتباط مستقیمی بین سرمایه‌گذاری خارجی و سرمایه‌گذاری داخلی وجود دارد و این تفکر که می‌توان از طریق جلب سرمایه‌گذاری خارجی، خلأ سرمایه‌گذاری داخلی را پوشش داد، خیال و توهمی بیش نیست.

با نگاهی به تجربیات کشورهای که با دستیابی به توسعه پایدار، بر سایر کشورها توفیق اقتصادی یافته‌اند، می‌توان دریافت سرمایه‌گذاری خارجی نه به عنوان هدف که به مثابه مقدمه و وسیله‌ای برای دستیابی به هدفی عالی مورد توجه قرار گرفته است؛ کارکرد اصلی سرمایه‌گذاری خارجی در این کشورها بسترسازی برای رشد و شکوفایی بخش خصوصی و بین‌المللی کردن شرکت‌های داخلی بوده است. وانگهی فراهم‌تبدون زمینه‌های مقتضی برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی دولت میزبان، از نقطه‌نظر شرکت‌های خارجی به عنوان معیار و ملاکی مؤثر بر عدم امکان سرمایه‌گذاری خارجی در کشور سرمایه‌پذیر محسوب می‌شود؛ از این رو به نظر می‌رسد ایجاد بسترهای مناسب برای فعالیت‌های اقتصادی بخش خصوصی در کشور، کارکردی دوگانه دارد، به نحوی که پیش از تحقق سرمایه‌گذاری خارجی و استقرار سرمایه، این امر از سوی شرکت‌های خارجی به عنوان معیاری برای امکان‌سنجی سرمایه‌گذاری خارجی محسوب می‌شود و پس از تحقق سرمایه‌گذاری خارجی نیز تحقق اهداف سرمایه‌گذاری برای دولت میزبان و تقویت سرمایه‌گذاری داخلی را به همراه خواهد داشت.

با روشن شدن تأثیر مثبت بخش خصوصی داخلی در تحقق سرمایه‌گذاری خارجی و وابستگی میان این دو، ضروری است در بدو امر به ایجاد بسترهای مناسب برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی پرداخت تا در پی تحقق این امر، سرمایه‌گذاری خارجی تسهیل شده و اهداف دولت از جذب سرمایه خارجی عینیت یابد؛ چنین بستری محقق نخواهد شد مگر با آزادسازی اقتصادی و تجاری؛ امری که در کشور ما با وجود مصوبه‌های مختلف و تلاش‌های صورت گرفته، به دلیل نفوذ و کنترل دولت بر بخش‌های عمده اقتصاد، تاکنون در معنای واقعی خود به نتیجه نرسیده است.

آزادسازی تجاری که به معنای حرکت به سمت حرکت آزاد از طریق حذف کنترل‌های دولت از بازارهای مالی، کالا، خدمات، کار و بخش خارجی و واگذاری آن به مکانیسم‌های بازار است^۱، نقش دولت را در تجارت کاهش داده و مهم‌ترین نیروی پیش‌برنده جهانی‌شدن نیز محسوب می‌شود؛ به معنای دیگر آزادسازی عبارت است از حذف مداخله دولت در بازارهای مالی، بازار سرمایه و رفع موانع تجاری.^۲

آزادسازی تجارت که کاهش و حذف تعرفه‌ها و دیگر موانع حمایتی از بنگاه‌های اقتصادی را در پی دارد، الحاق به سازمان جهانی تجارت را تسهیل کرده و موجب کوچک شدن دولت، افزایش رقابت بین شرکت‌ها و مراودات بازرگانی بین‌المللی، رشد جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و همچنین تسریع فرایند انتقال تکنولوژی می‌شود. در کشور ایران که نقش دولت در عرصه‌های مختلف اقتصاد به تدریج گسترده و پررنگ است، آزادسازی تجاری و کوچک کردن حجم دولت و واگذاری فعالیت‌های غیرحاکمیتی به بخش خصوصی از جمله شاخص‌های اساسی رشد سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی محسوب می‌شوند.

سرمایه‌گذاری خارجی با وجود آثار مثبت و مزایای غیرقابل انکار خود، در صورت فقدان برنامه‌ریزی دقیق و هدفمند در جذب و جلب سرمایه‌های خارجی و رعایت الزامات متنوع پروژه‌های سرمایه‌گذاری، دارای تبعات منفی و مخربی خواهد بود؛ به طور مثال ممکن است عدم توان رقابت شرکت‌های داخلی با سرمایه‌گذاران خارجی که عمدتاً در قالب شرکت‌های چندملیتی و با توان مالی، تکنولوژیک و مدیریتی بالایی فعالیت می‌کنند، مانعی برای شکوفایی و رشد شرکت‌های داخلی شود؛ همچنین سرمایه‌گذاران خارجی با انتقال الگوهای جدید مدیریتی، کاری، مصرفی و ارزشی، آثار و تبعات اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی خاص خود را بر جامعه سرمایه‌پذیر خواهند داشت.

برای احتراز از آثار مضر سرمایه‌گذاری خارجی، سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی^۳ ابلاغی از سوی مقام رهبری در تاریخ ۹۲/۱۱/۳۰

۱. به عنوان نمونه می‌توان به سیاست‌های کلی اصل ۴۴، ابلاغی از سوی مقام رهبری، قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴، موادی از قوانین برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه، موادی از قوانین بودجه سال‌های اخیر و همین‌طور می‌توان به تأسیس سازمان خصوصی‌سازی اشاره داشت.

۲. شکیبایی، علی‌رضا؛ بررسی تطبیقی آزادسازی تجارت، (تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۷۲)، ص ۱.

۳. استیگلیتز، جوزف؛ جهانی‌سازی و مسائل آن، ترجمه حسن گلریز، (تهران: نی، ۱۳۸۲)، صص ۷۹ و ۸۶.

۴. در بند دهم سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی به صراحت «تشویق سرمایه‌گذاری خارجی برای صادرات» قید شده که همین امر مبین عزم جدی در راستای هدف‌دار کردن سرمایه‌گذاری خارجی و رهایی از تبعات منفی سرمایه‌گذاری غیرهدفمند است.

که دربرگیرنده سیاست‌های مولد، درون‌زا، پیشرو و برون‌گراست، بدون اینکه تبیینی با اساس جذب و جلب سرمایه‌گذاری خارجی داشته باشند، در راستای برنامه‌ریزی دقیق و هدفمند و به‌منظور بهره‌مندی از سرمایه‌های خارجی، به‌نحوی که فاقد تبعات منفی باشند، قابل تفسیر هستند.

در کشور ما نه تنها سرمایه‌گذاری خارجی که موضوع این کتاب را به خود اختصاص داده، هنوز جایگاه واقعی خود را پیدا نکرده است، بلکه حتی نگاه‌ها به سرمایه‌دار داخلی قیز بدبینانه و همراه با جهت‌گیری است؛^۱ حال آنکه انتظار می‌رود رویکردها و سیاست‌گذاری‌ها در خصوص سرمایه‌گذاری خارجی، بدون تأثیرپذیری از بی‌اعتمادی ناشی از وقایع تلخ تاریخی که در کشور ما و به نام سرمایه‌گذاری خارجی روی داده‌اند، اتخاذ شده و بسترهای لازم برای سرمایه‌گذاری داخلی فراهم شوند؛ برای رفع این قبیل نگرانی‌ها به نظر می‌رسد در مطالعات و تحلیل‌های کارشناسی راجع به هدفمند کردن سرمایه‌گذاری خارجی باید ابعاد مختلف اقتصادی، تجاری، فرهنگی، سیاسی و نیز حقوقی مورد دقت نظر قرار گیرند.

از آنجا که سرمایه‌گذاری خارجی پس از طی مراحل و ارزیابی‌های مختلف، در نهایت با انعقاد قرارداد، جنبه عملیاتی به خود می‌گیرد، ترسیم قالب‌ها و مدل‌های قراردادی مقتضی که با ملاحظات ناشی از قوانین و مقررات داخلی تناسب دارند، در این مسیر اجتناب‌ناپذیر خواهند بود.

در این راستا به‌منظور ایجاد تحول در زمینه کردن قراردادها و تلمذ از گذشته در رفع ایرادات، مفاد قراردادهای اجرا شده و یا در حال انعقاد و امضاشده را نباید از اهل نظر پنهان داشت؛ اینکه گفته می‌شود: «قرارداد محرمانه است... سری است...» و...، جمله معروف و کسل‌کننده‌ای است که در هنگام بحث بر سر قراردادها و به‌ویژه در مورد قراردادهای بزرگ سرمایه‌گذاری رخ می‌نماید؛ تردیدی نیست که هر شرطی در قرارداد، فلسفه و وجهی، هدف، قلمرو و آثار خاص خود را دارد؛ ولی آنچه در هر قرارداد از حیث مرتبت شروط بر حسب مورد، باید مورد مذاقه قرار گیرد، حوزه شمول و آثار واقعی هر شرط با توجه به روح حاکم بر هر قرارداد و فهم فلسفه وجودی آن است.

محرمانه بودن قراردادها نیز فارغ از این مقوله نبوده و در صورت عدم التفات به فلسفه وجودی و ماهیت حقوقی «شرط رازداری» در قراردادها و یا بسط نامتعارف و غیراصولی آن، این امر نه تنها سودمند نخواهد بود، بلکه شامل مفسده‌های بسیاری مانند عدم شفافیت در قراردادها و عدم امکان رفع خلأهای موجود در پروژه‌های سرمایه‌مدار می‌شود.

در کشور ما، توسل به معاذیری از قبیل محرمانگی، امنیتی و سری بودن قراردادها و یا مصالحی دیگر^۲ که به عنوان دلیلی برای افشانکردن مفاد قراردادهای مهم در حیطه‌های مختلف عنوان شده است، به گفته روح‌الشریعتی به‌مثابه ذبح حقیقت است به پای مصلحت؛ آن هم مصلحتی که از اساس، مورد تردید است؛ عدم امکان دسترسی به مفاد قراردادهای سرمایه‌گذاری و دیگر قراردادهای توسعه اقتصادی، جز خمودی و خلأ در تحلیل، شرح و تفسیر قراردادهای منعقد و اجرای پروژه‌های زیربنایی و ارائه پیشنهادات مقتضی در راستای اصلاح قراردادها، حاصل دیگری نداشته است.^۳

۱. «... هنوز بعضی، سرمایه‌گذاری خارجی را با نگاه استیلائی اجانب، سرمایه‌دار داخلی را زالوصفت و غارتگر، توسعه صنعت توریسم را هجمه فرهنگی... می‌نگرند» (روزنامه رسمی، مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، شماره ۱۶۴۲۶، دوره ۶، جلسه ۱۲۳، مورخ ۱۳۸۰/۴/۱۹، ص ۳).

۲. «... امروز قراردادهای خارجی ما کاملاً محرمانه شده‌اند... امروز ما در یک نیم‌خط، مجوز میلیاردها دلار سرمایه‌گذاری را به وزارت نفت صادر می‌کنیم و در شورای اقتصاد کشور بیش از ۲۰ دقیقه برای یک قرارداد ۳ میلیارد دلاری وقت گذاشته نمی‌شود. من به عنوان یک نماینده، ادامه سیاست‌های حاکم بر وزارت نفت را برای نسل آینده و نسل کنونی بحران‌زا و فاجعه‌آور می‌دانم...» (روزنامه رسمی، مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، شماره ۱۶۴۶۸، دوره ۶، جلسه ۱۳۸، مورخ ۱۳۸۰/۵/۱۳، ص ۱۵).

۳. «... نماینده برای ایفای وظایف قانونی‌اش نیاز به مدارک و اطلاعات و اسناد مختلف دارد که متأسفانه دستگاه‌های اجرایی از ارائه آنها به نماینده‌ها امتناع می‌کنند... بنده نامه‌ای نوشتم و بر اساس آن نامه از وزیر محترم نفت درخواست کردم که مجموعه‌ای از اطلاعات در رابطه با قراردادهای نفتی و قرارداد سواپ و سایر اطلاعات... را برای ایفای وظیفه قانونی‌مان در اختیار ما قرار بدهد؛ بالغ بر ۲۱ نفر از نمایندگان هم امضا کردند... کماکان مجلس مورد بی‌مهری واقع شده... اینها را ندادند» (روزنامه رسمی، مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، شماره ۱۷۰۳۸، دوره ۶، جلسه ۳۴۶، مورخ ۱۳۸۲/۵/۱۲، ص ۱۰)؛ واضح است در شرایطی که نماینده مجلس، امکان دسترسی به این قراردادها را ندارد، در ممکن نبودن دسترسی سایر علاقه‌مندان جامعه حقوقی به این قراردادها نباید تردیدی به خود راه داد؛ تو خود حدیث مفصل بخوان از این مجمل!

به موازات تمام این انتقادات که به نوعی ناظر به دست‌اندرکاران بخش عمومی هستند، شاید بتوان اهل فن را نیز که به عناوین مختلف در پروژه‌های صنعتی مشغول به فعالیتند، مسئول دانست. کارشناسان فنی، مالی و حقوقی کشور که به صورت حرفه‌ای در پروژه‌های سرمایه‌گذاری حضور دارند، به دلایلی نه چندان موجه، همت کافی در رفع نقاب از این قراردادها که آثار متعددی در زمینه‌های متنوع بر پیکره جامعه داشته‌اند، نشان نداده‌اند.^۱ با وجود انتقادات فوق، نمی‌توان منکر الزامات حقوقی شد که محرمانه‌انگاری پاره‌ای از شروط و مفاد این قراردادها را جهت حفظ منافع ملی و یا حقوق اشخاص اجتناب‌ناپذیر می‌سازد؛ ولی با این عذر و توجیه که تنها بر تعداد خیلی کمی از شروط و مفاد قراردادها منطبق است، محروم ساختن محققان و علاقه‌مندان از این منابع، جفایی نابخشودنی و نقابی است بر چهره آزادی اندیشه.

عدم شفافیت در مورد نحوه انعقاد، اجرا و مفاد قراردادهای سرمایه‌گذاری با هر گونه مصلحت‌اندیشی مردود است و تنها یکی از نتایج آن عدم بهره‌مندی صنایع کشور از نظر کارشناسان خواهد بود؛^۲ شرط به اصطلاح «محرمانگی» در قراردادهای بزرگ سرمایه‌گذاری، جامعه‌ای شده برای پوشش منافعت و عدم دسترسی کارشناسان بی‌طرف به مفاد و شروط قراردادهای زیربنایی کشور که به گفته تولستوی: «حقیقت چیزی نیست که نوشته می‌شود، آن چیزی است که سعی می‌شود پنهان بماند».^۳

یکی دیگر از آثار افشای قراردادهای سرمایه‌گذاری (جز در مورد شروط خاص)، نظارت عمومی^۴ بر مفاد و شروط قرارداد است که این امر خود سبب می‌شود نظم‌کنندگان قرارداد، دقت و وسواس کافی را در تدوین و چانه‌زنی در مذاکرات مربوط به انعقاد آن در آتیه مبذول کنند؛ به نحوی که صنایع کشور از تکرار اشتباه‌ها و ایرادات گذشته مصون بمانند؛ به گفته فیلسوف نامدار جرج سانتایانا «آنهايي که نمی‌توانند گذشته را به یاد آورند، محکوم به تکرار آن می‌شوند».

با توجه به معضلاتی که عدم افشای قراردادهای سرمایه‌گذاری ممکن است در پی داشته باشند، این سؤال مطرح می‌شود که آیا با محرمانه نگاه داشتن این قراردادها، منافع و حقوق بلندمدت و نفعان اصلی این قراردادها یعنی عموم مردم، رعایت شده‌اند یا نه؟^۵ در پاسخ باید گفت برخی از قراردادها که تحت عنوان قراردادهای سرمایه‌گذاری خارجی قلمداد شده‌اند، در واقع ماهیتی جز استقراض یا حداکثر تأمین مالی نداشته‌اند؛ ولی دانشگاه‌ها، مراکز علمی و پژوهشی و قراردادهای معظم منعقدشده در زمینه‌های مختلف سرمایه‌گذاری دسترسی نداشته و تاکنون امکانی برای اظهارنظر و ارائه راهکار، کارشناسی پیدا نکرده‌اند؛ چه بسا قراردادهای به‌ظاهر مفیدی که پس از اجرا، حقیقت واقعی‌شان عیان شده است.

۱. «... هنوز ما هیچ برگی از «در مورد نحوه انعقاد قراردادهای نفتی نداریم در قبل از انقلاب قرارداد نفتی به مجلس می‌آمد و مجلس یک هفته در مورد یک قرارداد ۲۰۰ میلیون دلاری بحث می‌کردند؛ ولی متأسفانه ما ۶۷ میلیارد دلار در این سال با این امر مجوز نفت داده‌ایم و یک روز مجلس در مورد قرارداد نفتی که آیا بیع متقابل به نفع این کشور است یا به ضرر این کشور، صحبت نکرده...» (روزنامه «جمهوری اسلامی»، شماره ۱۶۹۰۱، دوره ۶، جلسه ۲۹۵، مورخ ۱۳۸۱/۱۱/۱۵، ص ۹).

۲. مجلس شورای اسلامی بیه‌ناچار در بررسی این قراردادها اقدام به تصویب ماده‌واحد در تاریخ ۱۳۸۱/۷/۲۹ کرد که مقرر می‌دارد: «به منظور حصول اطمینان از رعایت قوانین و مقررات در عقد قرارداد با اشخاص حقیقی و حقوقی خارجی، کلیه دستگاه‌های اجرایی کشور... که مبادرت به عقد قرارداد به مبلغ بیش از بیست میلیون دلار یا معادل آن به صورت استقراض نقدی، یوزانس، بیع متقابل، فاینانس و یا هر یک از شیوه تأمین مالی دیگر می‌کنند، مکلفند در کلیه مراحل قراردادهای یادشده، کمیسیون‌های برنامه‌بودجه و محاسبات و اقتصادی و گاز طبیعی مابین‌شده و قراردادهای اکتشاف و توسعه در میادین نفتی که متضمن تعهدات بیش از پنج سال هستند را به صورت محرمانه به مجلس شورای اسلامی تسلیم کنند».

۳. «... وقتی با جسارت طی سه، چهار دوره مجلس از همین تریبون به نمایندگان مردم با صراحت دروغ گفته می‌شود و نسبت به اطلاعات نفتی هر آنچه گفته شده در قراردادهای بیع متقابل و خیلی موارد دیگر حقایق به نمایندگان گفته نشده و اطلاعات صحیح از نفت در دسترس نیست...» (روزنامه رسمی، مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، شماره ۱۷۷۹۵، دوره ۷، جلسه ۱۹۶، مورخ ۱۳۸۴/۱۲/۱۵، صص ۷۱ و ۷۲).

۴. «... مجلس محترم هیچ‌گونه نظارتی فعلاً بر قراردادهای نفتی و گازی ندارد...» (روزنامه رسمی، مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، دوره ۸، جلسه ۲۳۴، مورخ ۱۳۸۹/۷/۴، ص ۱۳).

۵. «... ای مردم، ای مجلس، هیأت رئیسه! به داد این قراردادهای نفتی برسید، به‌والله این به نفع شخصی من نبود، اما منافع ملی به شرف و حیثیتم قسم می‌خورم ایجاب می‌کرد تا صبحجلس برای قراردادهای نفتی حساس باشد و شاهدیم که در قراردادهای نفتی در اکثر آنها ادعا می‌کنم که منافع ملی در نظر گرفته نمی‌شوند...» (روزنامه رسمی، مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، دوره ۸، جلسه ۲۱۲، مورخ ۱۳۸۹/۳/۳۰، ص ۲۲).

گفتنی است که هدف از بیان ابعاد این مسئله، مطلق‌گرایی و سیاه‌نمایی نیست و انکار قراردادهای مفیدی که با رعایت اصول کارشناسی به نحو مطلوب منعقد شده‌اند، به دور از انصاف خواهد بود؛ ولی توسعه کشور در همه ابعاد متأثر از توسعه اقتصادی بوده و توسعه اقتصادی نیز خود مرهون تحقق سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی با رعایت کلیه الزامات آن از جمله شفافیت است؛ بدیهی است این مهم جز با انجام کار کارشناسی دقیق و همه‌جانبه در تمام ابعاد سرمایه‌گذاری، به‌ویژه جنبه‌های حقوقی میسر نخواهد شد؛ به عنوان مثال رعایت جنبه حقوقی در انعقاد و اجرای یک قرارداد سرمایه‌گذاری مستلزم تسلط بر فنون مذاکره، شیوه حرفه‌ای تنظیم و انعقاد قراردادها برحسب ماهیت هر پروژه، اجتناب از پذیرش مطلق متن ازپیش‌تنظیم‌شده، از سوی شرکت‌های سرمایه‌گذار و ایفای نقشی فعال و مؤثر در این زمینه، پیش‌بینی واقع‌بینانه وقایعی که ممکن است حین اجرای پروژه موضوع قرارداد، حادث شوند و ملحوظداشتن این امر در شروط قرارداد و قراردادن بخش عمومی در مکان ایمن، ارائه نظریه حقوقی در مورد چالش‌های حین اجرای پروژه، اداره جلسه‌های مربوط به حل و فصل اختلافات و غیره می‌شود.

متولیان امر در موارد متعددی در خصوص قراردادهای بزرگ سرمایه‌گذاری و یا قراردادهای تجاری بین‌المللی سلیقه‌ای عمل کرده و بدون کارشناسی دقیق صاحب‌طران، قراردادی را امضا و یا برعکس قرارداد امضاشده‌ای را فسخ و یا فسخ‌شده تلقی کرده و در نتیجه آثار و تبعات ناگوار و زیان‌بار بسیاری از انعقاد و یا فسخ آنها دام‌گیر کشور شده است.^۱ جالب اینکه برخی از مسئولین بر آنکه موارد عدیدهای تسلط و تخصصی در حیطه کاری خود ندارند^۲ صرفاً با تمسک به بهانه محرمانه بودن قراردادها، از افشای آنها سر باز زده و در نتیجه به دلیل تصمیم‌های سلیقه‌ای و عدم شفافیت، نه تنها کسی خود را پاسخ‌گوی آثار قراردادها نمی‌داند، بلکه محاسباتی نیز برای پاسخ‌گویی ایجاد نمی‌شود.^۳ به قول شه‌ریار زیر هر پرده سازش هزار راز است بیم آن ست که از پرده فتد راز امشب

۱. به عنوان نمونه می‌توان به قراردادهای سوآپ نفت خام اشاره کرد. دلیل غیرشفاف بودن این قراردادها، تفاسیر متفاوتی هم در انعقاد و هم در فسخ آنها از سوی متولیان ارائه شده‌اند؛ از یک طرف در دفاع از فسخ این قراردادها وزیر نفت در سال ۱۳۸۹ از سوآپ نفت به عنوان طرح خیانت‌آمیز «سوآپ» یاد کرده و چنین اظهار کرده است: من نام این طرح را «سوآپ» گذاشتم چون این طرح درواقع خریداری نفت بود و عملاً واردات نفت به شمار می‌آمد. نفت را با صرف هزینه‌های بالا به داخل کشور می‌آوردند و با کم‌ترین سود می‌فروختند، به‌طوری‌که برای ۲۰ یا ۳۰ سنت سود، عملاً ۸۰ دلار از سرمایه‌های کشور از دست می‌رفت؛ شرط اجرای سوآپ این بود که برون‌برد نفت سود مناسب، ما نفت را در داخل خاک کشور تحویل گرفته و در پایانه فروش در خاک ایران به مشتری معرفی شده و اگذار کنیم؛ اجرای کذب طرح سوآپ عملاً ایران را به واردکننده نفت تبدیل کرده بود و بی‌تردید ادامه اجرای آن خیانت بزرگی به کشور و مردم بود (پایگاه اطلاع‌رسانی نفت و انرژی، ۱۳۹۰/۴/۱۰)؛ ولی در مقابل، وزیر وقت نفت در زمان چاپ کتاب حاضر سوآپ نفت خام را سیاست خود اعلام کرده و معاون وی نیز متوقف شدن عملیات سوآپ نفت خام از سوی وزیر سابق را دارای دو ایراد اساسی اعلام کرد؛ یکی آنکه سهم بزرگ ایران در سوآپ از دست رفت و دیگری اینکه شرکت‌های طرف قرارداد علیه ما شکایت کردند. وی با اظهار اینکه بازار سوآپ نفت خام از ایران گرفته شد، خاطرنشان کرد که سیاست وزارت نفت توسعه سوآپ است، ولی در این بخش به دلیل تصمیم‌گیری‌های غلط، مشتری‌های قدیمی خود را از دست داده‌ایم. این سیاست‌ها سبب عدم بیندیشیدن ایران به تعهدات خود در قبال طرف‌های قرارداد شد. قراردادهای سوآپ نفت خام، بر هم زده شدند؛ در نتیجه مشتریان سابق ایران نیاز خود را در طریق بازارهای دیگر تأمین کرده‌اند؛ یکی از دلایل بی‌رغبتی کشورهای حاشیه دریای خزر برای ادامه عملیات سوآپ به وجود آمدن جو بی‌اعتمادی در این کشور نسبت به مواضع مسئولین نفتی ایران است؛ همین امر سبب شد در زمانی که ایران بازار خود را تقدیم رقبای خود می‌کرد، گزینه‌های دیگر انتقال نفت منطقه آسیای میانه به بازارهای جهان نقش پررنگ‌تری یافتند؛ خط لوله BTC و CPC با وجود اینکه از نظر کارشناسان اقتصادی نیست، اما به دلایل استراتژیک توانست موفقیت نسبتاً مهمی را در دیپلماسی خطوط لوله نفت و گاز نصیب خود کند (خبرگزاری ایسنا، سرویس اقتصادی - انرژی، ۱۳۹۲/۹/۲۱). رئیس وقت کمیسیون انرژی مجلس نیز با بیان اینکه سوآپ درآمد خوبی برای کشور داشت، قطع سوآپ در زمان وزیر نفت وقت را نتیجه ارائه گزارش‌های اشتباه به وی اعلام کرد و اظهار داشت که قطع سوآپ اقدامی عجولانه بود که باعث ازبین‌رفتن بخشی از درآمدهای کشور شد. سازمان بازرسی کل کشور و دیوان محاسبات نیز موضوع توقف سوآپ نفت خام را به تفصیل مورد بررسی قرار داده و در گزارش‌های نهایی خود این تصمیم را عجولانه، اشتباه و برخلاف منافع ملی کشور تشخیص داده‌اند (نفت نیوز، مورخ ۱۳۹۰/۴/۱۶).

۲. «انتصاب مدیران ناآشنا و کم‌تجربه باعث نابسامانی در صنعت نفت می‌شود؛ وقتی وزیر سابق نفت به مجلس معرفی شد و نسبت به عدم دانش و تجربه وی در نفت اعتراض شد، گفته شد که ایشان مدیر استراتژیست است، شش ماه درباره نفت مطالعه و تحقیق می‌کند و بعد، کار اصلاحات در نفت را شروع خواهد کرد؛ بعد از شش ماه آقای وزیر با صدور دستور توقف کلیه عملیات سوآپ، اولین سیاست اصلاحی خود را اعلام کرد؛ حالا کارشناسان ماه‌هاست که به دنبال راه‌اندازی مجدد عملیات سوآپ هستند، ولی شرکت‌های مربوط زیر بار نمی‌روند» (روزنامه رسمی، مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، دوره ۸، جلسه ۳۴۷، مورخ ۱۳۹۰/۵/۱۲).

۳. زمان چاپ اثر حاضر مصادف شد با سر کار آمدن دولت یازدهم با ریاست آقای دکتر حسن روحانی، حقوق‌دانی که دولت خود را دولت تدبیر و امید و دولت پاسخ‌گو اعلام کرده است؛ پاسخ‌گویی به معنی واقعی کلمه مستلزم شفافیت در تمام زمینه‌ها به‌ویژه راجع به قراردادهای سرمایه‌گذاری کلان است که به قول مولانا «عمر بر امید فردا می‌رود».

این در حالی است که وفق قانون اساسی، منابع و ذخایر نفت و گاز کشور، جزء انفال و ثروت‌های عمومی محسوب می‌شوند؛ ولی عموم مردم و به‌ویژه محققان به عنوان چشم بینای آنان که صاحبان اصلی این اموال به شمار می‌روند، به قراردادهای منعقدشده در زمینه نفت و گاز دسترسی نداشته و افراد مطلع نیز امکان اظهارنظر رسانه‌ای ندارند.

با وجود موانع و محدودیت‌های مزبور، با برگزاری سمینار «هم‌اندیشی نظام جدید قراردادهای صنعت نفت» در اسفندماه ۱۳۹۲، اگرچه به‌اجمال و به صورت غیرجامع، ولی برای اولین بار بعد از انقلاب، نابوی محرمانه‌انگاری قراردادهای سرمایه‌گذاری شکسته شد؛ این سمینار به‌منظور نظرخواهی در خصوص اصلاح و تغییر قراردادهای نفتی ایران تشکیل شد که چنین رویکردی، پیش از این سابقه نداشت.^۱

کتاب حاضر حاصل تجربیاتی است که در سال‌های متمادی فعالیت در عرصه بین‌المللی، به‌ویژه حقوق سرمایه‌گذاری خارجی، حقوق تجارت بین‌الملل و تنظیم قراردادهای بین‌المللی کسب شده است.

علاقه وافر به حقوق تجارت بین‌الملل از یک‌سو و توفیق تلمذ در محضر استاد بی‌بدیل این رشته آقای دکتر بهروز اخلاقی در مقطع دکتری که به اشتغال تملک‌داری در دفتر حقوقی بین‌المللی ایشان در سال‌های اوج حضور شرکت‌های خارجی در ایران یعنی سال‌های ۱۳۷۷ لغایت ۱۳۸۲ منجر شد، از سوی دیگر، سبب باروری اندیشه تألیف کتابی با موضوع حقوق سرمایه‌گذاری خارجی و قراردادهای بین‌المللی شد.

اعتماد استاد در ارجاع عمده امور خارج به حوزه‌های مختلف سرمایه‌گذاری خارجی به‌ویژه نفت و گاز، معادن، پروژه‌های صنعتی و موضوع‌های مورد بحث حقوق تجارت بین‌الملل موجبات آشنایی و شناخت نگارنده را در این حیطه فراهم ساخت که از این بابت خدای متعال را سپاس می‌نموم.

در ۱۳۸۲ مجالی دست داد تا هم خویشتن را بر تدوین فعالیت در عرصه قراردادهای بین‌المللی و حقوق سرمایه‌گذاری خارجی به طور مستقل به کار بندم، ولی با تشدید تدریجی تحریم‌ها به حقوق کشور تحمیل شد، کار حرفه‌ای بین‌المللی در این حوزه از رونق افتاد. گرچه در همین مقطع نیز به صورت موردی توفیق به خدماتی در داخل و خارج از کشور میسر شد، ولی در این مدت فرصت را مغتنم شمرده و عنایت الهی نیز رفیق طریق شد تا هم‌اکنون خود را در حلقه بضاعت قلیل به کار بسته و تجربیات بیش از یک دهه خود را در قالب تألیف حاضر عرضه کنیم؛ بی‌گمان این کار به مسئله مهم بی‌پوست جز به لطف و عنایت حضرت حق و مدد قادر ذوالجلال، چراکه کار ثقیل و طاقت‌فرسایی بود و از فضل الهی در این طریق هیچ‌یک پس که در بدو شروع، توفیق مساعدت و یاری دانشجوی ارجمندم آقای اسماعیل کریمیان حاصل شد و به برکت علاقه و محبت ایشان داشت، موجبات سرعت در اتمام کتاب فراهم آمد.

هدف اصلی این کتاب تمهید مقدمات ورود به مباحث حقوق سرمایه‌گذاری خارجی و نقس قراردادهایی است که در زمینه سرمایه‌گذاری خارجی و یا در سایر حوزه‌های حقوق تجارت بین‌الملل شخصاً در عمده موارد مورد مشاور، وکیل یا داور و در بیشتر موارد از طرف شرکت‌های خارجی حضور داشته‌ام.

به هنگام نگاشتن کتاب حاضر، سعی بر این بود تا با خرق عادت، جزئیات قراردادهای سرمایه‌گذاری را بی‌پروا تفسیر و تجزیه و تحلیل علمی و کاربردی کرده و پرده از زوایای مبهم و پیچیده انواع این قراردادها برداریم؛ به قول صائب تبریزی:

۱. «هم‌اندیشی نظام جدید قراردادهای صنعت نفت» در تاریخ سوم و چهارم اسفندماه ۱۳۹۲ و با هدف نظرخواهی از عموم علاقه‌مندان برای بررسی قراردادهای صنعت نفت در تهران از سوی وزارت نفت برگزار شد؛ کمیته بازنگری قراردادهای نفتی علت نام‌گذاری این رویداد، به «هم‌اندیشی» به جای «همایش» را تأکید بر نظرخواهی از صاحب‌نظران برای بررسی قراردادهای صنعت نفت عنوان کرده است (خبرنامه شماره دوم هم‌اندیشی نظام جدید قراردادهای صنعت نفت، مورخ ۱۳۹۲/۱۲/۳، ص ۲).

۲. برای دیدن توضیحات مقتضی در خصوص این سمینار و قرارداد جدید نفتی ایران، ر.ک: همین کتاب، دفتر سوم، شماره ۲.
۳. تحریم‌های بین‌المللی که آثار مخرب آن بر اقتصاد کشور بر کسی پوشیده نیست و در طول دولت دهم و بین سال‌های ۱۳۸۹ الی ۱۳۹۲ به اوج خود رسید، خوشبختانه با تصمیم‌ها و اقدامات مثبت صورت گرفته از سوی دولت یازدهم و وزیر امور خارجه، فضای روانی تحریم‌ها از بین رفته و امید می‌رود با اتخاذ تدابیر مقتضی به طور کامل رفع شوند.

راز را در سینه دشوار است پنهان داشتن ورنه آسان است اخگر در گریبان داشتن

ذکر این نکته ضروری است که به جز در موارد نادر و صرفاً با ملحوظ نظر قراردادن شروط خاص رازداری در قراردادها، از افشای مفاد و شروط قراردادها بنا به معاذیر، توجیهات و مصالحی که قبلاً عرض شد، دریغ نکردیم و تمام تلاشمان بر این اصل استوار شد که تجربه‌های عملی در نحوه شکل‌گیری قراردادهای سرمایه‌گذاری و نیز نکات کلیدی در لایه‌های شروط قراردادها، چگونگی تنظیم و نحوه تفسیر آنها بیان و اختلافاتی که حسب مورد لاز این قراردادها ناشی شده است را تشریح کنیم؛ در این بررسی سعی بر این قرار گرفت که صریح و بی‌پیرایه و عاری از پیچ‌وتاب‌های لفظی و اصطلاحی، به تفسیر و نقد انواع قراردادهای سرمایه‌گذاری بپردازیم. البته خاضعانه باید گفت که دریای ژرف، شگرف و بی‌انتهای قراردادهای سرمایه‌گذاری و موضوع‌های متنوع حقوق تجارت بین‌الملل در پیمانه ناچیز ما نمی‌گنجد و بر اساس فکرت، همت و فهم خود شرحی بر پاره‌ای از آنها تنیده و جنبه‌هایی را در حد بضاعت خود هویدا ساخته‌ایم که قول شهریار:

همت ای پیر که کشکول‌گذاری در کف رندم و حاجتم آن همت رندانه تست

در اینجا به منظور تسهیل مطالعه کتاب و وقوف خواننده به مباحث و محتویات آن و در راستای تبیین برخی از ویژگی‌های این کتاب که شاید بتوان گفت شیوه طرح موضوع در این کتاب از مباحث آن برای اولین بار در تألیفات حقوقی کشور به رشته تحریر درآمده، یادآوری نکاتی به شرح زیر ضروری است:

الف. دفتر نخست: قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی در نظم حقوقی کنونی

۱. در دفتر نخست که به عنوان کلیات حقوق سرمایه‌گذاری خارجی می‌توان از آن یاد کرد، به شرح عبارت‌ها و اصطلاحات مواد قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۰ این نامه اجرایی آن پرداخته شده است؛ در این دفتر به فراخور هر ماده از قانون، توضیحات لازم بر حسب نقش آن ماده در حقوق سرمایه‌گذاری خارجی ارائه شده و بدین وسیله جایگاه هر ماده در تحقق سرمایه‌گذاری خارجی به صورت کاربردی تبیین شده است.

۲. در این دفتر، قوانین مرتبط با قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی نیز متناسب با تأثیری که در موضوع‌های مورد بحث در حقوق سرمایه‌گذاری خارجی و قراردادها داشته است، مورد بررسی قرار گرفته و سعی شده با عیان کردن ماهیت قانون در آینده عمل، نواقص و خلأهای موجود تبیین شوند؛

۳. در این دفتر سعی شده است تمامی مباحث مربوط به حقوق سرمایه‌گذاری خارجی شامل انواع سرمایه‌گذاری، سرمایه‌گذار خارجی، سرمایه‌گذاری خارجی، ترتیبات قراردادی سرمایه‌گذاری خارجی، عنوان سرمایه‌گذاری خارجی، تضمین سرمایه‌گذاری خارجی، استانداردهای رفتاری با سرمایه‌گذار خارجی، سلب مالکیت، ملی‌کردن، صادرات و حمایت‌های قانونی و قراردادی از سرمایه‌گذاری خارجی در مقابل این اقدامات، شرایط عمومی پذیرش سرمایه‌گذاری خارجی، سلب سرمایه‌گذاری خارجی، موانع و محدودیت‌های سرمایه‌گذاری خارجی، مقررات ورود، پذیرش و خروج سرمایه خارجی، حل و فصل اختلافات ناشی از سرمایه‌گذاری، کنوانسیون‌های راجع به سرمایه‌گذاری خارجی، معاهدات دو یا چندجانبه سرمایه‌گذاری، آژانس‌های ملی و بین‌المللی تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی، رویه قضایی و دکترین سرمایه‌گذاری خارجی و سایر شاخه‌های مرتبط با آن مانند حقوق قراردادها، حقوق مالکیت فکری، حقوق کار، حقوق بانکی و غیره به صورت کاربردی تجزیه و تحلیل شوند؛

۴. در این دفتر مباحث راجع به حقوق مالکیت فکری شامل حق اختراع، علامت تجاری، اسم تجاری، دانش فنی و غیره با رویکرد به کارگیری هریک در بنگاه اقتصادی سرمایه‌پذیر و در ارتباط با حقوق سرمایه‌گذاری خارجی، به وسیله تفسیر قانون «ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری» مصوب ۱۳۸۶/۸/۷ و کنوانسیون‌های مربوطه شامل کنوانسیون پاریس، معاهده همکاری حق اختراع، و موافقت‌نامه مادرید و پروتکل آن، به صورت کاربردی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند؛

۵. در این دفتر سعی شده افزون بر مباحث نظری، نکات کاربردی و کلیدی مربوط به حقوق سرمایه‌گذاری خارجی بر حسب مورد

تحلیل و ذکر شوند تا با تکیه بر تجربه‌های عملی، مسیر برای تفسیر و تشریح انواع قراردادهای سرمایه‌گذاری در دفاتر بعدی هموار شود؛ از این رو مباحث مربوط به تفسیر قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی را به عنوان دفتر نخست قرار دادیم تا به عنوان مقدمه‌ای نسبتاً جامع، ورود به مباحث دفاتر بعدی و قراردادهای سرمایه‌گذاری تسهیل شود.

ب. دفتر دوم: قراردادهای جوینت‌ونچر

۱. دفتر دوم این کتاب، به تفسیر قراردادهای جوینت‌ونچر و شیوه عملی و حرفه‌ای انعقاد و تکوین این نوع قراردادها اختصاص یافته است؛ به منظور تبیین ماهیت این نوع قراردادها، به شرح قراردادهای مشابه پرداختیم و سپس با توجه به رویکردی که در تفسیر قراردادها برگزیدیم، در فصل دوم این دفتر با تأکید بر نمونه‌های عملی اجرا شده در کشور و پرونده‌های مربوط به آنها، به تفسیر مفاد قراردادهای جوینت‌ونچر پرداخته و نکات کاربردی این قراردادها را بر حسب مورد بیان کردیم؛

۲. در این دفتر با توجه به اهمیت فراوان و کاربرد گسترده قراردادهای جوینت‌ونچر در پروژه‌های سرمایه‌گذاری، برای اولین بار در ادبیات حقوقی کشور، نحوه شکل‌گیری این مدل قراردادی به صورت کاملاً کاربردی مورد بحث قرار گرفته و قراردادهای مقدماتی منتهی به انعقاد موافقت‌نامه اصلی جوینت‌ونچر تشریح شده‌اند؛ قراردادهای جوینت‌ونچر به لحاظ پیچیدگی خاص خود، طی مذاکرات متوالی و در پی امضای قراردادهای مقدماتی منعقد می‌شوند؛ وانگهی این قراردادها در پروژه‌های معظم، به منظور تسهیل فرایند امضای قرارداد، معمولاً به صورت چندمرحله‌ای شکل می‌گیرند؛ در این دفتر تمامی مراحل تکوین جوینت‌ونچر از تعیین پروژه، بررسی‌های موشکافانه (Due Diligence)، مطالعات امکان‌سنجی (Feasibility Studies)، تدوین طرح تجاری (Business Plan)، و فرایند کلی انعقاد این قراردادها شامل امضای موافقت‌نامه راه‌اندازی یا سهم‌افشای اطلاعات (NDA)، تفاهم‌نامه (MOU)، موافقت‌نامه پایه (Basic Agreement)، موافقت‌نامه سهام‌داری (Shareholding Agreement) و موافقت‌نامه کمیته مدیریت مشترک (Joint Management Committee Agreement) مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است.

۳. در فصل دوم این دفتر، مفاد قراردادهای جوینت‌ونچر اعم از جوینت‌ونچر قراردادی (Contractual Joint Venture) و جوینت‌ونچر شرکتی (Corporative Joint Venture) با محوریت جوینت‌ونچر قراردادی، به طور مجزا مورد مطالعه و تفسیر قرار گرفته است؛ در این دفتر از قراردادهای جوینت‌ونچری که در کشور اجرا شده و دستاورد تجربی‌های عملی و کاربردی است، بهره گرفته شده است؛

۴. در این دفتر پرونده‌های متعددی بر حسب موضوع‌های طرح‌شده برای شروط، به اختصار مورد بحث قرار گرفته و آرای دادگاه‌ها و یا داوری در هر مورد، نقد و بررسی شده‌اند؛ هدف از ذکر این پرونده‌ها که در عمده موارد به دفتر حقوقی بین‌المللی نگارنده ارجاع شده‌اند، تشریح شروط اختلاف‌برانگیز قراردادهای جوینت‌ونچر در رویه داوری است تا بدین وسیله بر فایده علمی و عملی مباحث افزوده شود؛

۵. در فصل سوم این دفتر سعی شد برخی از قراردادهای فرعی جوینت‌ونچر بررسی شوند تا خواننده با زنجیره جوینت‌ونچر که بر حسب پروژه موضوع قرارداد، دربرگیرنده قراردادها و موافقت‌نامه‌های متنوعی است، وقوف یابد.

ج. دفتر سوم: قراردادهای نفتی

۱. دفتر سوم این کتاب به قراردادهای وزین، چالش‌برانگیز و پیچیده «نفتی» اختصاص دارد که به قطع می‌توان در صدر سنگین‌ترین قراردادهای صنعتی جهان از آنها یاد کرد.

در فصل نخست این دفتر و تحت عنوان کلیات، ضمن بیان سیر تحول قراردادهای نفتی قبل و بعد از انقلاب اسلامی در ایران، ساختار، چهارچوب و مراحل کلی انواع قراردادهای رایج در بخش بالادستی صنایع نفت و گاز، بررسی شده‌اند؛ سپس با توجه به رویکرد جدید قانون‌گذار در ارتباط با به‌کارگیری قالب‌های جدید قراردادی و رونمایی از قرارداد نفتی جدید ایران، راهکار مقتضی به منظور انتخاب و بهینه‌سازی سازوکار قراردادی اجرای پروژه در بخش بالادستی صنایع نفت و گاز ایران، ارائه شده است؛

۲. در فصل نخست دفتر سوم، برای اولین بار قراردادهای نفت و گاز که در نیمه اول قرن نوزدهم در ایران منعقد شده‌اند، بر حسب

ماهیت آنها طبقه‌بندی شده (قراردادهای امتیاز؛ قراردادهای مشارکت اعم از مشارکت در تولید، مشارکت در سرمایه‌گذاری و مشارکت در سود و قراردادهای خدمت) و بر اساس اوصاف هر قرارداد، در نسل‌های مختلف نام‌گذاری شده‌اند؛

۳. با توجه به ظهور قراردادهای بیع متقابل (بای‌بک) از حدود دو دهه قبل در حوزه قراردادهای نفت و گاز ایران، سعی شده است شروط این قراردادها به تفصیل مورد بحث قرار گرفته و در حد وسع و بر اساس تجربیات، به بیان نقاط قوت و ضعف این نوع قراردادها در مقایسه با سایر قراردادهای رایج در صنعت نفت و گاز پرداخته شده است.

۴. در این فصل با توجه به اهمیت طرح و تنظیم قرارداد جدید نفتی ایران از یک طرف و تصویب قوانین جدید مربوط به صنعت نفت از طرف دیگر، ذیل دو بخش رویکرد جدید قانون‌گذار و وزارت نفت در ارتباط با به‌کارگیری قالب‌های جدید قراردادی و رونمایی از قرارداد نفتی ایران که در انتهای سال ۱۳۹۲ از سوی وزارت نفت صورت گرفت، بررسی و تحلیل شده و راهکار مقتضی به‌منظور انتخاب و بهینه‌سازی ساختار قراردادی اجرای پروژه در بخش بالادستی صنایع نفت و گاز ایران، ارائه شده است؛ از سوی دیگر با عنایت به تحولاتی که در قوانین حیرالتصویب به وقوع پیوسته و همین‌طور ترسیم قرارداد جدید نفتی ایران، در این فصل سعی شده ویژگی‌ها و نقاط ضعف و قوت این قوانین و قرارداد مزبور بیان شوند؛

۵. در فصل نخست از دفتر سوم به‌منظور تسهیل ورود به فصل دوم و تشریح و تفسیر مفاد انواع قراردادهای نفتی، ضمن تحلیل ماهیت و زوایای مختلف قرارداد بیع متقابل ساختار انواع قراردادهای رایج در صنعت نفت و گاز در جهان شامل قراردادهای امتیازی نوین، مشارکت در تولید، خدمت تحلیل‌پذیر و قرارداد همکاری بررسی شده‌اند؛

۶. در فصل دوم، با رویکردی کاربردی و حسب خدمات و مراحل اجرای عملیات نفتی اعم از اکتشاف، توسعه و تولید، شروط و مفاد انواع قراردادهای نفتی با تکیه بر نمونه‌های عملی اجرا شده در ایران و جهان و مدل‌های قراردادی، به صورت تطبیقی، تجزیه و تحلیل شده‌اند. در این فصل با توجه به ظهور قراردادهای بیع متقابل (بای‌بک) از حدود دو دهه قبل در بخش بالادستی صنایع نفت و گاز ایران، سعی شده به طور کامل شروط نسل‌های مختلف این قراردادها با تولید آخرین نسل آن و نمونه‌های عملی اجرا شده در کشور بررسی و تجزیه و تحلیل شده و نقاط قوت و ضعف این قرارداد در کنار شروط سایر قراردادهای رایج در صنعت نفت و گاز جهان، بیان شود؛

۷. به دلیل تنوع قراردادهای رایج در بخش بالادستی صنایع نفت و گاز ایران، در فصل دوم این دفتر، شروط انواع این قراردادها به صورت تطبیقی تفسیر شده و آن دسته از مفاد این قراردادها که ماهیت آنها، تحت تأثیر می‌دهد، مورد تأکید قرار گرفته‌اند؛ در این کتاب برای اولین بار مفاد و شروط قراردادهای نفتی قریب به پنجاه کشور دنیا به طور مفصل تحلیل، تفسیر و مورد نقد و کالبدشکافی قرار گرفته‌اند؛

۸. در این فصل افزون بر تفسیر شروط انواع قراردادهای مادر در بخش بالادستی صنایع نفت و گاز، انواع سرویس‌های فرعی عملیات نفتی، شامل حفاری و چاه‌آزمایی از یک سو و قراردادهای عملیاتی مشترک به عنوان یکی از مهم‌ترین اسناد پروژه‌های نفتی از سوی دیگر، با تأکید بر نمونه‌های عملی اجرا شده در کشور بررسی و تفسیر شده‌اند؛

۹. بسیاری از اسناد قراردادی مورد استناد در این دفتر، حاصل تجربیاتی است که در طول سال‌های حضور شرکت‌های خارجی در ایران به دست آمده است.

د. دفتر چهارم: قراردادهای ساخت، بهره‌برداری و انتقال (BOT)

۱. دفتر چهارم کتاب به قراردادهای ساخت، بهره‌برداری و انتقال یا بی.اوتی اختصاص یافته است؛ این قرارداد که یکی از شیوه‌های تأمین مالی پروژه‌های زیربنایی محسوب می‌شود، در سال‌های اخیر رشد چشمگیری در کشورهای مختلف داشته است؛

۲. در این دفتر به‌منظور اجتناب از تکرار مطالب دفاتر پیشین، با رویکردی کاربردی طی دو فصل، ابتدا کلیاتی از پروژه‌های ساخت، بهره‌برداری و انتقال بیان شده و سپس به بررسی و تجزیه و تحلیل شروط اختصاصی این قراردادها با تأکید بر نمونه‌های اجرا شده در

ایران پرداخته و سعی شده است مدل بی.او.تی صرف نظر از موضوع پروژه، به بحث گذاشته شود؛

۳. در فصل نخست به ترتیب، مفهوم قراردادهای ساخت، بهره‌برداری و انتقال، انواع سیستم‌های اجرای پروژه‌های زیربنایی، ساختار پروژه‌های ساخت، بهره‌برداری و انتقال شامل مراحل تکوین این پروژه‌ها، قراردادهای مقدماتی و طرف‌های درگیر در پروژه، قراردادهای مشابه با قراردادهای ساخت، بهره‌برداری و انتقال و در نهایت فلسفه به‌کارگیری این قراردادها بررسی شده است؛

۴. رویکرد اصلی فصل دوم این دفتر، از یک سو تجزیه و تحلیل مفاد قراردادهای بی.او.تی به ویژه در پروژه‌های اجرا شده در کشور و از سوی دیگر بررسی شروط انواع قراردادهای زنجیره بی.او.تی شامل قرارداد وام یا فاینانس، قرارداد EPC (قرارداد طراحی، تأمین تجهیزات و ساخت) و قرارداد بهره‌برداری و نگهداری است؛

برخلاف قراردادهای نفتی که قراردادهایی موضوعی محسوب شده و صرفاً در صنایع بالادستی نفت و گاز کاربرد دارند، قرارداد بی.او.تی، مدل قراردادی است که صرف نظر از موضوع، در انواع پروژه‌های زیربنایی واجد صلاحیت بوده و قابلیت به‌کارگیری دارد؛ بنابراین در این بخش سعی می‌شود مدل مزبور به نحوی تجزیه و تحلیل شود که انواع موضوع‌های پروژه‌های مزبور را در بر گیرد؛

۵. در فصل دوم، به مقایسه قراردادهای وام پروژه‌ای با رویکردی کاربردی و با تأکید بر قراردادهای وام اجرا شده در کشور، به تفصیل تشریح شده‌اند؛

۶. در پروژه‌های موضوع قراردادهای بی.او.تی، در عمده موارد، کنسرسیوم طرف قرارداد، به منظور ساخت تأسیسات از قراردادهای EPC بهره می‌گیرد؛ با توجه به کاربرد گسترده اهمیت بسزایی که قراردادهای EPC در پروژه‌های صنعتی کشور ایفا می‌کنند، در فصل دوم این دفتر، افزون بر قراردادهای استاندارد EPC مانند قرارداد نمونه فیدیک (مدل ۱۹۹۹)، مفاد برخی از قراردادهای اجرا شده به شیوه EPC در کشور نیز مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است؛ نکته اصلی این است، زیر برخی از شروط، به سبب اهمیت بررسی تطبیقی، مفاد قراردادهای مربوط به سایر سیستم‌های اجرای پروژه مانند کتاب قرارداد فیدیک نیز در حد وسع تحلیل شده‌اند؛

۷. در انتهای فصل دوم این دفتر، ذیل دو عنوان، به ترتیب، فلسفای بهره‌برداری و نگهداری و انتقال پروژه‌های بی.او.تی، با تأکید بر قراردادهای اجرا شده در کشور و نیز قرارداد بهره‌برداری و نگهداری تجزیه و تحلیل شده‌اند؛

۸. در این دفتر نیز چندین پرونده برحسب موضوع‌های طرح شده در لایه شروط قرارداد EPC، به اختصار مورد بحث قرار گرفته و آرای دادگاه‌ها و یا داور در هر مورد نقد و بررسی شده‌اند؛ هدف از ذکر این پرونده‌ها که در عمده موارد به دفتر حقوقی بین‌المللی ارجاع شده‌اند، تشریح شروط اختلاف برانگیز قراردادهای EPC در رویه جاری و احکام بوده است تا بدین وسیله بر فایده علمی و عملی مباحث افزوده شود.

در پایان فرصت را مغتنم شمرده مراتب سپاس خود را از خانم معصومه رزاقی به ویراستاری فنی کتاب را بر عهده داشته‌اند و همچنین از مجموعه عوامل نشر تیسرا آقای سعید احمدی و خانم‌ها سمیه سیاه‌پشت، شبنم خراسانی، نرگس بیگی، سپیده امری، راضیه پژمان‌فر، فاطمه حامدی‌یکتا، مصطفی شریفی و طاهره پرسا و نیز همه همکارانی که مسئولیت، مدیریت نشر، نظارت، ویراستاری ادبی، تایپ، صفحه‌آرایی، تصحیح و چاپ کتاب را بر عهده داشته‌اند، ابراز می‌دارم.

«این علم‌ها و هنرها، همچون پیمودن آب در یاست به طاس، طریق یافتن گوهر نوعی دیگرست.»

«فیه مافیه»

علی حاتمی

۹۳/۱/۱۳ تبریز

فهرست مطالب

۲۹	مقدمه
۳۰	فصل اول. تعاریف
۳۰	قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی
۳۱	۱. قانون
۳۱	۲. تشویق
۳۲	۳. سرمایه‌گذاری خارجی
۳۲	۴. سرمایه‌گذار
۳۲	۴-۱. سرمایه‌گذار خارجی در سرزمین اصلی
۳۴	۴-۱-۱. اشخاص حقیقی یا حقوقی غیرایرانی
۳۴	۴-۱-۱-۱. اشخاص حقیقی غیرایرانی (حقوقی)
۳۵	۴-۱-۱-۲. اشخاص حقوقی غیرایرانی (فیزیکی)
۳۵	الف. اشخاص حقوقی حقوقی غیرایرانی
۳۶	شرکت‌های چندملیتی
۳۸	شرکت مادر
۴۰	شرکت هلدینگ
۴۱	شرکت‌های فرعی
۴۲	شرکت‌های وابسته
۴۴	تابعیت شرکت‌های فرعی، وابسته و تابعه شرکت‌های چندملیتی
۴۵	مقررات حاکم بر تأسیس شرکت (فرعی، وابسته و یا تابعه) در مناطق آزاد تجاری-صنعتی و مناطق ویژه اقتصادی
۴۷	مقررات حاکم بر تأسیس شرکت توسط خارجیان در مناطق آزاد تجاری-صنعتی و مناطق ویژه اقتصادی
۴۹	ضوابط ثبت شرکت‌ها و مالکیت‌های صنعتی و معنوی در مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران شماره ۲۱۴۵۳۰ ت ۱۵۰۱۱ ک (مورخ ۱۳۷۴/۲/۴)
۵۳	قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۷۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی در ۱۳۷۵، ۱۳۷۸ و ۱۳۸۸)
۵۸	قانون تشکیل و اداره مناطق ویژه اقتصادی جمهوری اسلامی ایران
۶۱	آیین‌نامه‌های اجرایی قانون تشکیل و اداره مناطق ویژه اقتصادی جمهوری اسلامی ایران شماره ۳۴۱۸۶/ت/۳۵۳۶۱ ک ۱۳۸۶/۳/۶
۶۴	شعبه شرکت‌های خارجی
۶۶	نمایندگی شرکت خارجی
۶۶	زمینه‌های فعالیت شعبه و نمایندگی شرکت‌های خارجی
۷۵	قانون اجازه ثبت شعبه یا نمایندگی شرکت‌های خارجی
۷۵	آیین‌نامه اجرایی قانون اجازه ثبت شعبه یا نمایندگی شرکت‌های خارجی
۷۷	ثبت شعبه و نمایندگی شرکت‌های خارجی در مناطق آزاد تجاری - صنعتی و ویژه اقتصادی
۷۷	ب. اشخاص حقوقی حقوقی عمومی غیرایرانی
۷۷	دولت‌های خارجی
۷۸	سرمایه‌گذاری دولت‌های خارجی در سرزمین اصلی
۷۹	سرمایه‌گذاری دولت‌های خارجی در مناطق آزاد تجاری - صنعتی

- ۸۰ شرکت‌های دولتی خارجی
- ۸۰ مصونیت دولت‌ها و اموال دولتی در برابر صلاحیت دادگاه‌های دولت دیگر
- ۸۲ سازمان‌های بین‌المللی
- ۸۴ ۴-۱-۲. اشخاص حقیقی یا حقوقی ایرانی
- ۸۴ ۴-۱-۲-۱. اشخاص حقیقی ایرانی
- ۸۴ قانون مدنی: کتاب دوم - در تابعیت
- ۸۶ ۴-۱-۲-۲. اشخاص حقوقی ایرانی
- ۸۹ ۴-۲. اشخاص مجاز به سرمایه‌گذاری در مناطق آزاد تجاری - صنعتی
- ۸۹ مقررات سرمایه‌گذاری در مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران
- ۹۲ ۵. سرمایه خارجی
- ۹۳ ۵-۱. شرایط خارجی تأسیس شدن سرمایه
- ۹۳ ۵-۱-۱. داشتن منشأ خارجی
- ۹۳ ۵-۱-۲. ورود سرمایه به کشور
- ۹۴ ۵-۲. اقسام سرمایه
- ۹۴ ۵-۲-۱. وجوه نقدی (ارز)
- ۹۵ ۵-۲-۱-۱. انواع ارز
- ۹۵ الف. ارزهای قابل تبدیل
- ۹۵ ب. قابلیت تبدیل کامل
- ۹۶ پ. قابلیت تبدیل محدود
- ۹۶ ت. ارزهای غیرقابل تبدیل
- ۹۷ ۵-۲-۱-۲. ضوابط و مقررات حاکم بر ارزهای قابل تبدیل در سیستم بانکی ایران
- ۹۷ ۵-۲-۱-۳. طرق انتقال ارز به سرزمین اصلی
- ۹۷ الف. انتقال ارز از طریق شبکه پولی رسمی کشور (پولی و مؤسسات اعتباری غیربانکی)
- ۹۷ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
- ۹۸ بانک‌های دولتی
- ۹۸ بانک‌های خصوصی
- ۹۹ مؤسسات اعتباری غیربانکی
- ۱۰۰ آیین‌نامه نحوه تأسیس و اداره بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری غیردولتی
- ۱۰۲ بانک‌های مشترک ایرانی - خارجی
- ۱۰۴ شعب بانک‌های خارجی
- ۱۰۵ آیین‌نامه اجرایی نحوه تأسیس و عملیات شعب بانک‌های خارجی در ایران (۱۳۸۷/۱۲/۲۱ - ۱۳۸۷/۱۲/۲۱ تا ۱۳۸۷/۱۲/۲۱) (۴۱۷-۳)
- ۱۰۷ دستورالعمل اجرایی نحوه تأسیس، فعالیت، نظارت و تعطیلی شعب بانک‌های خارجی در ایران
- ۱۱۵ نمایندگی بانک‌های خارجی
- ۱۱۵ آیین‌نامه نحوه تأسیس، فعالیت و انحلال دفاتر نمایندگی بانک‌های خارجی در کشور جمهوری اسلامی ایران
- ۱۱۶ مقررات ناظر بر مشارکت اشخاص خارجی در سرمایه بانک‌ها
- ۱۱۸ ب. انتقال ارز به دیگر طرق مورد تأیید بانک مرکزی
- ۱۱۸ انتقال ارز توسط صرافی‌ها
- ۱۲۰ دستورالعمل اجرایی تأسیس، فعالیت و نظارت بر صرافی‌ها
- ۱۲۸ انتقال ارز از طریق مسافر
- ۱۲۸ ۵-۲-۱-۴. انتقال ارز به مناطق آزاد تجاری - صنعتی
- ۱۲۹ آیین‌نامه اجرایی عملیات پولی و بانکی در مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران (۲۲۶۲۳ ک - ۱۳۷۹/۲/۲۷)
- ۱۳۵ ۵-۲-۱-۵. طرق انتقال ارز و پول شویی
- ۱۳۸ قانون مبارزه با پول‌شویی

۱۴۰	آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پول‌شویی
۱۵۱	۵-۲-۱-۶. وسایل انتقالات ارزی
۱۵۱	الف. حواله ارزی
۱۵۴	انتقال کتبی یا پستی
۱۵۴	انتقال تلگرافی
۱۵۴	انتقال تلکسی
۱۵۴	انتقال سوئیفتی
۱۵۵	ب. چک ارزی
۱۵۶	۵-۲-۲. ماشین‌آلات و تجهیزات
۱۵۷	۵-۲-۳. ابزار و قطعات یدکی، قطعات منفصله و مواد اولیه، افزودنی و کمکی
۱۵۷	۵-۲-۴. حق اختراع، دانش فنی، اسامی و علائم تجاری و خدمات تخصصی
۱۵۸	۵-۲-۴-۱. حق اختراع
۱۶۱	الف. سیستم ثبت و حمایت از اختراع
۱۶۱	شرایط ماهوی ثبت و حمایت از اختراع
۱۶۵	شرایط شکلی ثبت و حمایت از اختراع
۱۶۸	ب. سیستم بین‌المللی ثبت و حمایت از اختراع
۱۶۸	کنوانسیون پاریس برای حمایت مالکیت‌های صنعتی
۱۷۰	معاهده همکاری حق اختراع
۱۸۸	پ. بهره‌برداری از حق اختراع در بنگاه اقتصادی سرمایه‌پذیر
۱۸۹	۵-۲-۴-۲. علائم تجاری
۱۹۰	الف. سیستم ملی ثبت و حمایت از علائم تجاری
۱۹۰	شرایط ماهوی ثبت و حمایت از علائم تجاری
۱۹۲	شرایط شکلی ثبت و حمایت از علائم تجاری
۱۹۴	ب. سیستم بین‌المللی ثبت و حمایت از علائم تجاری
۱۹۵	کنوانسیون پاریس برای حمایت از مالکیت صنعتی
۱۹۶	سیستم مادرید تحت موافقت‌نامه مادرید و پروتکل مادرید
۲۰۰	موافقت‌نامه نیس درباره طبقه‌بندی بین‌المللی کالاها و خدمات با علائم تجاری
۲۰۰	۵-۲-۴-۳. اسامی تجاری
۲۰۲	۵-۲-۴-۴. شعار (تکیه کلام) تبلیغاتی
۲۰۳	۵-۲-۴-۵. بهره‌برداری از علائم و اسامی تجاری در بنگاه اقتصادی سرمایه‌پذیر
۲۰۴	۵-۲-۴-۶. دانش فنی
۲۰۴	الف. قوانین فناوری
۲۰۴	ب. قواعد کاربردی
۲۰۵	پ. قاعده‌های ساختاری
۲۰۵	ت. معلومات فنی خاص
۲۰۵	ث. ادراک و فهم اجتماعی - تکنولوژیکی
۲۰۶	۵-۲-۴-۷. خدمات تخصصی
۲۰۹	۵-۲-۴-۸. بررسی موردی (به‌کارگیری حقوق مالکیت فکری و تکنولوژی در قراردادهای جوینت‌ونچر)
۲۰۹	الف. مرحله قبل از انعقاد قرارداد
۲۱۱	ب. مرحله انعقاد قرارداد
۲۱۱	واگذاری حقوق مالکیت فکری و تکنولوژی
۲۱۲	لیسانس حقوق مالکیت فکری و تکنولوژی

۲۱۴	پ. مرحله اجرای قرارداد
۲۱۶	ت. مرحله خاتمه قرارداد
۲۱۷	۵-۲-۵. سود سهام قابل انتقال سرمایه‌گذار خارجی
۲۱۸	۵-۲-۶. دیگر موارد مجاز با تصویب هیأت دولت
۲۱۸	۶. مفهوم سرمایه‌گذاری خارجی
۲۲۲	۶-۱. تمییز سرمایه‌گذاری خارجی از مفاهیم و نهادهای مشابه
۲۲۳	۶-۱-۱. سرمایه‌گذاری خارجی و استقراض خارجی
۲۲۴	۶-۱-۲. سرمایه‌گذاری خارجی و تأمین مالی پروژه
۲۲۸	۷. مجوز سرمایه‌گذاری خارجی
۲۲۸	۸. سازمان
۲۲۸	۹. هیأت
۲۲۹	فصل دوم: شرایط عمومی سرمایه‌گذاری خارجی
۲۲۹	۱۰. قلمرو موضوعی و حیطه سرمایه‌گذاری خارجی
۲۳۰	۱۰-۱. اصل چهل و چهارم قانون اساسی و قلمرو سرمایه‌گذاری خارجی
۲۳۱	۱۰-۱-۱. فعالیت‌های تولیدی
۲۳۱	۱۰-۱-۲. بخش صنعت
۲۳۲	۱۰-۱-۳. بخش معدن
۲۳۳	قانون سرمایه‌گذاری خارجی
۲۴۳	قانون تجارت
۲۴۵	۱۰-۱-۴. بخش کشاورزی
۲۴۵	۱۰-۱-۵. بخش خدماتی
۲۴۶	قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی در تأمین نیازهای کشور و تقویت آنها در امر صادرات و اصلاح ماده ۱۰۴ قانون مالیات‌های مستقیم
۲۵۰	۱۱. اهداف سرمایه‌گذاری خارجی
۲۵۲	۱۲. محدودیت‌های عمومی سرمایه‌گذاری خارجی
۲۵۲	۱۲-۱. عدم تهدید امنیت ملی
۲۵۲	۱۲-۲. عدم تهدید منافع عمومی
۲۵۳	۱۲-۳. عدم تخریب محیط زیست
۲۵۴	۱۲-۴. عدم اختلال در اقتصاد کشور
۲۵۵	۱۲-۴-۱. اختلال در نظام پولی یا ارزی
۲۵۵	۱۲-۴-۲. اختلال در امر توزیع مایحتاج عمومی
۲۵۶	۱۲-۴-۲-۱. گران‌فروشی
۲۵۶	۱۲-۴-۲-۲. احتکار
۲۵۶	۱۲-۴-۳. پول‌شویی
۲۵۶	۱۲-۴-۴. اقدام به خارج کردن میراث فرهنگی یا ثروت‌های ملی کشور
۲۵۷	۱۲-۴-۵. تشکیل شرکت‌های مضاربه‌ای صوری
۲۵۷	۱۲-۴-۶. اختلال در نظام صادراتی کشور
۲۵۷	۱۲-۴-۷. تأسیس شرکت‌های هرمی و شبکه‌ای
۲۵۷	۱۲-۵. عدم تخصیص تولیدات مبتنی بر سرمایه‌گذاری داخلی
۲۵۸	۱۳. محدودیت‌های اختصاصی سرمایه‌گذاری خارجی
۲۵۸	۱۳-۱. ممنوعیت اعطای امتیاز توسط دولت به سرمایه‌گذاران خارجی
۲۵۹	۱۳-۲. رعایت سقف سرمایه‌گذاری
۲۶۱	۱۳-۳. منع تملک اموال غیرمنقول توسط اتباع خارجی در سرزمین اصلی

- ۱۳-۳-۱. قانون راجع به تملک اموال غیر منقول اتباع خارجی (مصوب ۱۳۱۰/۳/۱۶)..... ۲۶۲
- ۱۳-۳-۲. آیین‌نامه استملاک اتباع خارجه (مصوب ۱۳۲۸/۵/۱۰)..... ۲۶۳
- ۱۳-۳-۲-۱. شرایط ماهوی استملاک اموال غیر منقول توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی خارجی..... ۲۶۳
- ۱۳-۳-۲-۲. شرایط شکلی استملاک اموال غیر منقول توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی خارجی..... ۲۶۵
- الف. استملاک اموال غیر منقول توسط اشخاص حقیقی خارجی..... ۲۶۵
- ب. استملاک اموال غیر منقول توسط اشخاص حقوقی خارجی..... ۲۶۶
- ۱۳-۴. ممنوعیت استملاک اموال غیر منقول توسط اتباع خارجی در مناطق آزاد تجاری - صنعتی..... ۲۶۶
۱۴. شیوه‌های سرمایه‌گذاری خارجی..... ۲۶۷
- ۱۴-۱. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی..... ۲۶۷
- ۱۴-۲. ترتیبات قراردادی..... ۲۷۰
- ۱۴-۲-۱. قرارداد مشارکت مدنی (جوینت ونچر)..... ۲۷۱
- ۱۴-۲-۱-۱. مفهوم جوینت ونچر..... ۲۷۱
- ۱۴-۲-۱-۲. اوصاف جوینت ونچر..... ۲۷۲
- ۱۴-۲-۱-۳. فلسفه ایجاد قرارداد جوینت ونچر..... ۲۷۴
- ۱۴-۲-۱-۴. انواع جوینت ونچر..... ۲۷۵
- الف. جوینت ونچر شرکتی..... ۲۷۵
- ب. جوینت ونچر قراردادی (مشارکت مدنی)..... ۲۷۶
- ۱۴-۲-۱-۵. تفکیک جوینت ونچر از قراردادهای مشابه..... ۲۷۶
- الف. قراردادهای اتحاد (الاینس)..... ۲۷۷
- قرارداد اتحاد مشارکتی..... ۲۷۸
- قراردادهای اتحاد غیر مشارکتی..... ۲۷۸
- ب. قراردادهای مبتنی بر یکی سازی و ادغام..... ۲۷۹
- ۱۴-۲-۲. قرارداد بیع متقابل..... ۲۷۹
- ۱۴-۲-۲-۱. مفهوم بیع متقابل..... ۲۷۹
- ۱۴-۲-۲-۲. اوصاف قرارداد بیع متقابل..... ۲۸۲
- ۱۴-۲-۲-۳. فلسفه ایجاد قرارداد بیع متقابل..... ۲۸۶
- الف. وجود موانع و محدودیت‌های قانونی..... ۲۸۶
- ب. جذب دانش فنی و تکنولوژی مدرن..... ۲۸۷
- پ. تأمین منابع مالی و جذب سرمایه‌های خارجی..... ۲۸۷
- ت. کمک به بازاریابی برای فروش تولیدات پروژه..... ۲۸۸
- ث. تحمیل ریسک‌های مرحله اکتشاف و توسعه به پیمانکار..... ۲۸۸
- ج. درآمد نفتی به عنوان منبع اصلی بودجه کشور..... ۲۸۸
- ۱۴-۲-۲-۴. انواع قراردادهای بیع متقابل..... ۲۸۹
- ۱۴-۲-۲-۵. تفکیک قرارداد بیع متقابل از دیگر قراردادهای نفتی..... ۲۸۹
- آیین‌نامه چگونگی قراردادهای بیع متقابل غیر نفتی..... ۲۹۱
- ۱۴-۲-۳. قرارداد ساخت، بهره‌برداری و واگذاری..... ۲۹۳
- ۱۴-۲-۳-۱. مفهوم قرارداد ساخت، بهره‌برداری و واگذاری..... ۲۹۳
- ۱۴-۲-۳-۲. اوصاف قرارداد ساخت، بهره‌برداری و واگذاری..... ۲۹۳
- الف. دولت میزبان..... ۲۹۴
- ب. شرکت پروژه..... ۲۹۴
- پ. وام‌دهندگان..... ۲۹۵
- قرارداد تأمین مالی پروژه بدون مراجعه به اموال بانیان پروژه..... ۲۹۵

۲۹۵	قرارداد تأمین مالی پروژه با مراجعه محدود به اموال بانیان پروژه
۲۹۶	ت. پیمانکار ساخت
۲۹۶	ث. عرضه کنندگان
۲۹۶	ج. پیمانکار بهره‌بردار
۲۹۶	چ. خریداران کالاها یا خدمات پروژه
۲۹۸	۱۴-۲-۳-۳. فلسفه ایجاد قرارداد ساخت، بهره‌برداری و واگذاری
۲۹۹	۱۴-۲-۳-۴. قراردادهای مشابه با قرارداد ساخت، بهره‌برداری و واگذاری
۲۹۹	الف. قرارداد ساخت، مالکیت، بهره‌برداری و واگذاری
۳۰۰	ب. قرارداد ساخت، مالکیت و بهره‌برداری
۳۰۰	پ. قرارداد ساخت، واگذاری و بهره‌برداری
۳۰۰	ت. قرارداد ساخت، توسعه، بهره‌برداری و واگذاری
۳۰۱	ث. قرارداد ساخت، بهره‌برداری و واگذاری
	ضوابط و شرایط حاکم بر قراردادهای سرمایه‌گذاری به شیوه‌های ساخت، بهره‌برداری و انتقال، مشارکت مدنی و بیع متقابل
۳۰۱	۱۴-۳. سرمایه‌گذاری خارجی در بخش انرژی بهادار
۳۰۳	آیین‌نامه سرمایه‌گذاری خارجی در بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس
۳۰۷	فصل سوم. مراجع ذیصلاح
۳۰۷	۱۵. مراجع ذیصلاح در قانون و آیین‌نامه اجرائی آن
۳۰۷	۱۵-۱. سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی ایران
۳۱۰	۱۵-۲. هیأت سرمایه‌گذاری خارجی
۳۱۱	۱۵-۲-۱. ارائه درخواست پذیرش سرمایه‌گذاری
۳۱۱	۱۵-۲-۲. بررسی درخواست سرمایه‌گذاری و اخذ ترمینال تجزیه و شرط توسط سازمان
۳۱۲	۱۵-۲-۳. رسیدگی هیأت سرمایه‌گذاری خارجی
۳۱۲	۱۵-۲-۴. ارسال پیش‌نویس سرمایه‌گذاری برای سرمایه‌گذار خارجی
۳۱۲	۱۵-۲-۵. صدور مجوز سرمایه‌گذاری
۳۱۲	۱۵-۳. مراکز خدمات سرمایه‌گذاری خارجی
۳۱۳	۱۶. مراجع ذیصلاح در مناطق آزاد تجاری - صنعتی
۳۱۴	فصل چهارم. تضمین و انتقال سرمایه خارجی
۳۱۴	۱۷. استانداردهای رفتاری با سرمایه‌گذار خارجی
۳۱۵	۱۷-۱. اصل رفتار ملی
۳۱۶	۱۷-۱-۱. شرایط اعمال اصل رفتار ملی
۳۱۷	۱۷-۱-۲. قلمرو موضوعی اعمال اصل رفتار ملی
۳۱۸	۱۷-۱-۳. مراحل اعمال اصل رفتار ملی
۳۲۰	۱۷-۲. اصل دول کامله‌الوداد
۳۲۱	۱۷-۲-۱. شرایط اعمال اصل رفتار دول کامله‌الوداد
۳۲۳	۱۷-۲-۲. قلمرو موضوعی اعمال اصل رفتار دول کامله‌الوداد
۳۲۳	۱۷-۲-۳. مراحل اعمال اصل رفتار دول کامله‌الوداد
۳۲۳	۱۸. سلب مالکیت و ملی کردن سرمایه‌گذاری خارجی
۳۲۴	۱۸-۱. سلب مالکیت
۳۲۶	۱۸-۱-۱. سلب مالکیت مستقیم
۳۲۶	۱۸-۱-۲. سلب مالکیت غیرمستقیم
۳۲۹	۱۸-۲. ملی کردن

۳۳۰	۱۸-۳. مصادره
۳۳۱	۱۸-۴. شرایط مشروعیت تصاحب اموال
۳۳۱	۱۸-۴-۱. منافع عمومی
۳۳۲	۱۸-۴-۲. غیر تبعیض آمیز
۳۳۳	۱۸-۴-۳. به موجب فرایند قانونی
۳۳۳	۱۸-۴-۴. پرداخت غرامت
۳۳۴	۱۹. واگذاری سرمایه خارجی
۳۳۴	۱۹-۱. سازوکارهای حقوقی واگذاری سرمایه خارجی
۳۳۵	۱۹-۲. جانشینی
۳۳۷	۲۰. دیگر تضامین قانونی
۳۳۷	۲۱. آژانس چندجانبه تضمین سرمایه گذاری (هیگا)
۳۳۸	۲۱-۱. شرایط بیمه سرمایه گذاری
۳۳۸	۲۱-۱-۱. سرمایه گذاری با وجه واجد شرایط
۳۳۹	۲۱-۱-۲. سرمایه گذاران واجد شرایط
۳۳۹	۲۱-۱-۳. کشورهای میزبان واجد شرایط
۳۳۹	۲۱-۱-۴. تأیید دولت میزبان
۳۴۰	۲۱-۲. خطرات سیاسی تحت پوشش
۳۴۰	۲۱-۲-۱. انتقال ارز
۳۴۰	۲۱-۲-۲. سلب مالکیت و اقدامات مشابه
۳۴۰	۲۱-۲-۳. نقض قرارداد
۳۴۱	۲۱-۲-۴. جنگ و ناآرامی داخلی
۳۴۱	۲۱-۳. پرداخت خسارت ها و جانشینی
۳۴۲	فصل پنجم. مقررات پذیرش، ورود و خروج سرمایه خارجی
۳۴۲	۲۲. مقررات ورود، ارزشیابی و ثبت سرمایه خارجی در سرزمین اصلی
۳۴۲	۲۲-۱. سرمایه نقدی
۳۴۳	۲۲-۱-۱. روش های پرداخت در نظام تجاری بین المللی
۳۴۴	۲۲-۱-۱-۱. روش عملیات وصولی
۳۴۷	۲۲-۱-۱-۲. روش اعتبارات اسنادی
۳۴۸	الف. انواع اعتبارات اسنادی از حیث زمان پرداخت
۳۴۹	ب. انواع اعتبارات اسنادی از حیث نحوه پرداخت
۳۵۰	پ. اصول بنیادین حاکم بر اعتبارات اسنادی
۳۵۰	اصل استقلال اعتبار اسنادی
۳۵۱	اصل انطباق دقیق اسناد با شروط اعتبار
۳۵۱	ت. رویه عملی گشایش اعتبار اسنادی در ایران
۳۵۳	۲۲-۲. سرمایه غیر نقدی
۳۵۶	۲۳. مقررات ورود، ارزشیابی و ثبت سرمایه خارجی در مناطق آزاد تجاری - صنعتی
۳۵۷	۲۴. مقررات خروج سرمایه و عایدات سرمایه ای در سرزمین اصلی
۳۵۷	۲۴-۱. تشریفات و شرایط انتقال اصل و منافع سرمایه و سود سرمایه گذاری
۳۵۹	۲۴-۲. اقلام قابل انتقال به خارج
۳۶۰	۲۴-۳. راه های تأمین ارز
۳۶۰	۲۴-۳-۱. خرید ارز از نظام بانکی
۳۶۱	۲۴-۳-۲. تأمین ارز از محل صادرات کالاها یا خدمات تولیدی بنگاه اقتصادی سرمایه پذیر

۳۶۲	۳-۲۴. تأمین ارز از محل صادرات کالاهای مجاز طبق فهرست مصوب هیأت و زیران
۳۶۳	۲۵. مقررات خروج سرمایه و عایدات سرمایه‌ای در مناطق آزاد تجاری - صنعتی
۳۶۴	فصل ششم. حل و فصل اختلافات
۳۶۵	۲۶. سیستم حل و فصل اختلافات ناشی از سرمایه‌گذاری در قانون
۳۶۵	۲۷. سیستم حل و فصل اختلافات ناشی از سرمایه‌گذاری تحت معاهدات
۳۶۶	۲۷-۱. اختلافات میان یک طرف متعاقد و سرمایه‌گذار طرف متعاقد دیگر
۳۶۶	۲۷-۲. اختلافات میان طرف‌های متعاقد
۳۶۷	۲۸. بررسی موردی (معاهده منشور انرژی)
۳۶۹	۲۸-۱. سازوکار حل و فصل اختلافات ناشی از سرمایه‌گذاری
۳۶۹	۲۸-۱-۱. حل و فصل اختلاف میان سرمایه‌گذار خارجی و دولت میزبان
۳۷۰	۲۸-۱-۱-۱. ویژگی‌های اساسی نهاد حل و فصل اختلافات ناشی از سرمایه‌گذاری مطابق ماده (۲۶) ECT
۳۷۰	الف. قلمرو موضوعی اختلافات
۳۷۰	ب. تنوع روش‌های حل و فصل اختلاف و انتخاب آزادانه مراجع رسیدگی
۳۷۰	پ. داوری مسریم بین سرمایه‌گذار خارجی و دولت میزبان
۳۷۱	ت. ابتکار طرح دایمی و اجباری ماده (۲۶) معاهده ECT
۳۷۱	ث. داوری اجباری مطابق ماده (۲۶) معاهده ECT
۳۷۳	۲۸-۱-۱-۲. شیوه‌های حل و فصل اختلافات ناشی از سرمایه‌گذاری مطابق ماده (۲۶) ECT
۳۷۳	الف. حل و فصل اختلافات به شیوه دستاندار
۳۷۴	ب. اقامه دعوا در دادگاه‌ها یا محاکم دادار کشور سرمایه‌پذیر
۳۷۴	پ. توسل به راه‌حل مورد توافق طرفین
۳۷۴	ت. توسل به داوری یا سازش بین‌المللی
۳۷۵	ث. اجرای آرای داوری
۳۷۶	۲۸-۱-۲. حل و فصل اختلافات سرمایه‌گذاری میان دولت‌ها
۳۷۶	۲۸-۱-۲-۱. قلمرو موضوعی شمول ماده ECT۲۷
۳۷۶	۲۸-۱-۲-۲. شیوه‌های حل و فصل اختلاف مطابق ماده ECT۲۷
۳۷۶	الف. حل و فصل اختلافات به شیوه دیپلماتیک
۳۷۶	ب. حل و فصل اختلافات به شیوه داوری
۳۷۸	فصل هفتم. مقررات نهایی
۳۷۹	کتابنامه